

Учащиеся пользуются сетью, открывают папку где помещены подборочные варианты контрольных работ учебного года для учащихся среднего образования, тренировочные варианты заданий, а также бланки для заполнения ответов №1 и №2. Ученики имеют возможность изучить предоставленную работу, конфигурацию заданий, уровень сложности. У обучающихся есть преимущество независимо сделать выбранное задание, а затем он может проверить свои результаты с ответами или его работу может проверить учитель в локальной сети, или, выполнив вариант экзаменационной работы разместить ее в локальной сети. Учащийся может сам потренироваться в правильном заполнении бланков ЕНТ или посмотреть пример заполнения бланка в файле «Бланк ответов».

Существование школьной компьютерной сети, допускает, в тот или иной отрезок времени открыть папку «Администрации» и исследовать регулирующие документы по государственной итоговой аттестации. Есть возможность проанализировать достижения ЕНТ обучающихся школы 2019-2020 учебного года с итогами прошедших учебных лет, а также с итогами экзаменационных работ и совершить необходимые выводы. Акцентировать внимание на сделанные характерные ошибки, изучить материал по пройденным темам при подготовке учащихся к экзаменам.

Подводя итог, следует отметить, что компьютеры и информационные технологии – универсальный инструмент, который при целесообразном использовании способен привнести в школьный урок элемент новизны, создать особую увлекательную среду учебного познания, повысить интерес учащихся к приобретению знаний. Учитель использующий на уроках информационные технологии обнаруживает глубокий интерес школьников. Сам урок становится живым, легким, красочным, привлекательным и интересным для учеников, что конечно же отразится на активации их интеллектуальной деятельности и развитии информационной грамотности.

Список литературы:

1. Баранов, А.С. О возможностях использования средств MSOffice в обучении географии // География в школе. – 2003 №7. – С. 64-65.
2. Матрос, Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга. – М.: Педагогическое общество России, 2010 г. – С.97-101.
3. Лысова, Н.В. Проектная деятельность в обучении географии // География в школе. – 2005 №2. – С. 38-43.
4. Захарова, И.Г. Информационные технологии в образовании: – М.: Академия, 2008. – 192 с.
5. Крылова О.В. Методические рекомендации по работе с интерактивными наглядными пособиями по географии – Дрофа, 2006. С.10.

САУСАҚ ГИМНАСТИКАСЫ – ЦЕРЕБРАЛДЫ САЛ АУРУЫНА ШАЛДЫҚҚАН БАЛАЛАРДА ГРАФИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Қажажмет Диана Қанатқызы,
«5В010500-Дефектология» мамандығының 4 курс студенті,
Бегежанова Райхан Карымжановна,
пед. ғыл. магистрі, Арнайы білім беру кафедрасының оқытушысы,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ.

Аннотация

Өзектілігі: Графомоторлық шеберлік – бұл жазбаша дыбыстар мен олардың қосылыстарын бейнелеуге мүмкіндік беретін жазу қолының белгілі бір таныс позициясы мен қозғалысы. Дұрыс қалыптасқан графомоторлық шеберлік әріптерді анық, әдемі, тез жазуға мүмкіндік береді. Дұрыс қалыптаспаған графомоторлық шеберлік жазу қиындықтарының жиынтығын тудырады: ұқыпсыз, түсініксіз қолжазба, баяу жазу.

Мақсаты: Кіші мектеп жасындағы церебралды сал ауруына шалдыққан балаларда графикалық дағдыларды саусақ гимнастикасы арқылы дамыту.

Түйінді сөздер: церебралды сал ауруы, графикалық дағдылар, бұлшықет тонусы, ұсақ моторика, ерікті қозғалыс, жазу әрекеті.

Аннотация

Актуальность: Графомоторные навыки – это определенные знакомые положения и движения руки, которые позволяют изображать написанные звуки и их комбинации. Правильно сформированная графомоторика позволяет писать буквы четко, красиво и быстро. Неправильно развитые графомоторные навыки создают набор трудностей при письме: небрежный, непонятный почерк, медленное письмо.

Цель: Развитие графических навыков с помощью пальцевой гимнастики у детей младшего школьного возраста с детским церебральным параличом.

Ключевые слова: детский церебральный паралич, графические навыки, мышечный тонус, мелкая моторика, произвольное движение, письменная деятельность.

Abstract

Relevance: Graphomotor skills are certain familiar positions and movements of the hand that allow you to represent written sounds and their combinations. Properly formed graphomotor skills allow you to write letters clearly, beautifully and quickly. Improperly developed graphomotor skills create a set of difficulties in writing: careless, incomprehensible handwriting, slow writing.

Goal: Development of graphic skills through finger gymnastics in children with cerebral palsy of primary school age.

Keywords: cerebral palsy, graphic skills, muscle tone, fine motor skills, volitional movement, writing activity.

Церебралды сал бұзылысы бар балаларда негізгі бұзылыс – қимыл әрекеті болып табылады. Церебралды сал ауруына шалдыққан балалар жазбаша сөйлеуді меңгеруде үлкен қиындықтарға тап болады. Тәжірибе балалардың дұрыс жазу дағдыларын дамытудың оқу процесінде қаншалықты маңызды екендігін көрсетеді. Балалардың оқу іс-әрекетінде сәтсіздікке ұшырауының негізгі себептерінің бірі – техникалық жазу дағдыларының жеткіліксіз деңгейі болады.

Қозғалтқыш патологиясына, көру қабілетінің бұзылуына, кеңістіктік көріністердің жеткіліксіз дамуына байланысты, балалардың көпшілігі графикалық іс-әрекеттің негізгі әдістерін меңгерудің төменгі деңгейінде. Нәрестелік церебралды сал бұзылысы кезінде баланың ерікті қозғалыстар мен мақсатты іс-әрекеттерді, соның ішінде жазуды жүзеге асыруға жағдай жасайтын алғышарттардың көпшілігі жоқ немесе бұрмаланған. Бұл тонус пен бұлшықет әлсіздігінің патологиялық өзгеруінен, проприоцептивтік сезімталдықтың төмендеуімен және жанасудың жеткіліксіз дамуынан туындайды.

Сондықтан, бұл үрдіс оқытудың бастапқы кезеңін қажет етеді. Бұл кезеңнің мақсаты – жазу дағдыларын игеру үшін моторлық және психологиялық базаны қалыптастыру. Бұл кезеңде келесі міндеттер шешіледі:

- бұлшықет тонусын қалыпқа келтіру немесе жазу қолындағы гиперкинезді азайту;
- жазу қолының иық, шынтақ, білек буындарындағы қозғалыстың үлкен амплитудасымен, мүмкіндігінше дұрыс бөлу және орындау қабілетін қалыптастыру;
- балаларға патологиялық рефлексдерді басу арқылы бір және екінші қолмен оқшауланған қозғалыстарды көбейтуге үйрету;
- әр түрлі пәндерді ұстауға үйрету;
- тұтқаның дұрыс ұсталуын қалыптастыру;
- қағаз парағының жазықтығында кеңістіктік бағдарлауды қалыптастыру.

Церебралды сал бұзылысы бар науқастарда графикалық-моторлық функцияны сәтті қалыптастыру дефектолог, логопед, мұғалім (тәрбиеші) және жаттығу терапиясы нұсқаушысының арнайы келісілген қызметі жағдайында ғана мүмкін болады. Церебралды сал ауруы бар балаларда графомоторлық дағдыларды қалыптастырудағы

қиындықтар, ең алдымен, қолдың ұстап тұру функциясының қалыптаспауынан немесе бұзылуынан туындайды, бұл өз кезегінде тұтқаны ұстап тұру әдісін қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Қолдың бұлшық еттері мен қаңқа бұлшықеттерінің тонусының бұзылуы, гиперкинез жазудың мотор актісіне негізделген микро қозғалыстардың ағымын бұзады. Осыған байланысты қолды жазуға жеке дайындау, дәйекті жаттығу және жазудың моторикасын бекіту қажет.

М.В. Ипполитова церебралды сал бұзылысына шалдыққан балаларда жазудың биомеханикасының өзі өзгергенін атап өтті. Бұл бірнеше факторларға байланысты:

- қаламды немесе қарындашты ұстау әдісінің қалыптасуын қамтамасыз ететін ұстау актісінің қалыптаспауы немесе бұзылуы;
- қол бұлшықеттерінің тонусының жоғарылауы, позаның жалпы кернеуі, қол мен саусақ бұлшықеттерінің паретикалық күйі, гиперкинез саусақтардың бұлшық еттерінің ырғақты жиырылуы мен босаңсуындағы нәзік координациялық қатынастарды бұзады, моторлы жазудың негізінде жатқан саусақтардың қимылдарын қамтамасыз етеді;
- саусақтардың кинестетикалық сезімдерінің әлсіздігі [1].

Н.Г. Агаркова берген графикалық дағдылардың анықтамасы – бұл сөйлеу дыбыстарын (фонемаларын) қағазға терілген тиісті әріптерге және репродуктивті әріптік кешендерден (сөздерден) хабардар болу пәнімен бірге ажыратудың және қайта жазудың автоматтандырылған тәсілі [2, б.15-17].

Сәтті жазу үшін қажет ұсақ моториканың даму деңгейіне жету үшін, қолдың манипуляциялық функциясының бұзылуын, әлсіздікті, қимылдардың дәл еместігін, олардың көлемінің шектелуін және үйлестірудің өте төмен деңгейін жеңу үшін ұсақ моториканы дамытатын және жетілдіретін, қалыптастыратын жаттығулар жүйесі қолданылады. Жаттығулар, бір жағынан, серпінді және эмоционалды жағымды болуы керек, екінші жағынан, қатаң дозалануы керек және баланы шамадан тыс жүктеуге жол бермейді.

Бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін оқытудың ойын әдісі өте тиімді. Қол функциясын дамыту үшін ойнау имитациялық қимылдар би қимылдарының элементтері сияқты көрінуі мүмкін, өйткені қимыл қозғалысының ырғағы да үлкен түзету маңызы бар.

В.А. Сухомлинский айтқандай: «Қабілет бастауы мен балалар дарыны – саусақ ұштарында. Содан шығармашылық ойдың бастаулары пайда болады. Бала қолының қозғалысында еңбек құралына деген сенімділік пен тапқырлық орын алса, қиындық туындайды, ол үшін бала ойының шығармашылық анықтық қабілетінің өзара әрекеттестігі қажет. Балада қаншалықты шығармашылық қабілет болса, бала соншалықты ақылды келеді» [3, б.96].

Кез-келген түрдегі саусақ гимнастикасы қолдың бұлшық еттерін жылыту мен қыздырудан басталады, өздігінен уқалау көмегімен буындардың қозғалғыштығын жоғарылатады, бұл шаршауды, саусақтармен жұмыс процесінен бұлшықет кернеуін жеңілдетуге көмектеседі және қан айналымының биологиялық белсенділігіне, бұлшықеттер мен қол буындарының күйіне жылыну және сергітетін әсер.

Мұғалім жаттығулардың санын және олардың ұзақтығын балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып дербес реттейді.

Негізгі әдістер: дидактикалық ойындар, саусақ ойындары, тікенек доппен ойындар, сонымен қатар келесі жаттығулар:

- ✓ шілтер;
- ✓ киімдер;
- ✓ қағаз қыстырғыш;
- ✓ мұқабалар;
- ✓ түймелер;
- ✓ контур айналасында сурет салу, көшіру;

✓ дәстүрлі емес әдістерді қолдану, мысалы – мыжылған қағаз, жарма, тұқымдар, маталар, журналдар мен газеттердің қырқымы.

✓ тұзды қамырдан модельдеу

✓ саусақпен сурет салу

Қол қимылын дамыту үшін имитациялық қимылдарды қолдануды ұсынамыз:

✓ «Әтеш қанаттарын қағады» (балалар тез тартылып, қолдарын денеге жеткізеді);

✓ «Кішкентай пойыздар» (қолды шынтағынан бүгіп, шынтақты денеге қысып, қолды жұдырыққа түйіп – олар иық буындарында айналмалы қозғалыстар жасайды);

✓ «Ара» (қолды ара ұстап тұрған қимылдардың имитациясы);

✓ «балға» (балалар партада отырады, қолдар алдында, қолдар жұдырыққа қысылған – кезекпен бір қолды екінші қолмен щеткамен соғу);

✓ «Крекерлер» (балалар алақандарымен әр түрлі қолмен шапалақтайды – алдарында, бастарының үстінде, оң жақта, сол жақта).

Мәселе қаламды ұстау дағдысын қалыптастыру болып табылады. Мұның себебі – қолдың түсіну функциясының қалыптаспауы. Қол мен қаңқа бұлшықеттерінің тонусын, гиперкинезді бұзу микромоцианның жүрісін бұзады, соның негізінде жазудың моторлық әрекеттері құрылады.

Сондықтан қолды жеке жазуға дайындау қажет, жазу моторикасын дәйекті түрде дамыту және бекіту.

Саусақ ойындарын өткізуге арналған әдістемелік ұсыныстар.

✓ Балаңызбен ойнаудан бұрын, ойын мазмұнын талқылауға болады, сонымен бірге қажетті қимылдарды, саусақтардың тіркесімдерін, қимылдарын шұғыл жаттықтыра аласыз. Бұл нәрестені жаттығуды дұрыс орындауға дайындап қана қоймай, қажетті эмоционалды көңіл-күй қалыптастырады.

✓ Жаттығуды бастамас бұрын, балалар алақандарын жылы сокқыларға дейін жеңіл сокқылармен жылытады.

✓ Барлық жаттығулар 3-тен 5 рет баяу қарқынмен, алдымен оң қолмен, содан кейін сол жақпен, содан кейін екі қолмен бірге орындалады. ...

✓ Өзіңіздің ойынға деген құштарлығыңызды көрсете отырып, жаттығуды балаңызбен бірге жасаңыз.

✓ Жаттығуларды орындау кезінде мүмкіндігінше қолдың барлық саусақтарын қатыстыру қажет.

✓ Қолдың дұрыс орналасуын, бір қимылдан екінші қозғалысқа дәл ауысуын қадағалау қажет.

✓ Барлық жаттығуларды баланың қолдың бұлшық еттерінде шамадан тыс кернеусіз, оңай орындалуын қамтамасыз ету керек, сонда олар оған қуаныш сыйлайды. ...

✓ Барлық нұсқаулар сабырлы, мейірімді тонмен, анық, сөз ысырапсыз беріледі. Қажет болса, балаға көмек көрсетіледі.

✓ Ең дұрысы: әр сабақтың өз атауы бар, ол бірнеше минутқа созылады және күн ішінде 2 – 3 рет қайталаынады.

✓ Ойын қайталанған кезде балалар көбінесе мәтінді жартылай айта бастайды (әсіресе сөз тіркестерінің басы мен соңы). Бірте-бірте мәтін жатқа оқылады, балалар оны қозғалыспен байланыстыра отырып, оны толығымен айтады.

✓ Екі немесе үш жаттығуды таңдағаннан кейін, оларды біртіндеп жаңаларына ауыстырыңыз.

✓ Бала алдына бірден бірнеше қиын тапсырмалар қоймаңыз (мысалы, қимылдарды көрсетіп, мәтінді айту). Балалардың зейіні шектеулі, мүмкін емес міндет ойынға деген қызығушылықты «жояды».

✓ Ешқашан мәжбүр етпеңіз. Бас тартудың себептерін түсінуге тырысыңыз, егер мүмкін болса, жою (мысалы, тапсырманы өзгерту) немесе ойынды өзгерту.

Жазу нысанын дұрыс ұстау тәсілін үйрету мәселесін қарастыратынымыз: қарындаш, қалам. Жоғарыда айтылғандармен қатар, осы кезеңде баланың қол мен саусақтардың моторлық функцияларын өрескел бұзуы салдарынан дұрыс әдіс орындалмаған жағдайда қаламды ұстаудың жеке әдісін таңдау қажет. Жазу құралын ұстауды үйрену негізінен мыналарды қамтиды:

1. Жазу кезінде қолдың дұрыс орналасуына машықтану.
2. Қол мен саусақтың қалам ұстауға еліктейтін позасын қабылдауға үйрету.
3. Баланың алдында жатқан қаламды (қарындашты) ыңғайлы ұстауды қалыптастыру, жазу позициясын қабылдау.
4. Саусақтардың босансуын және керілуін үйрету, олар жазба нысанын ұстап тұрып, жазудың дұрыс күйін сақтайды.
5. Қаламды ұстап тұрып саусақтардың еркін қимылдарын дамыту жаттығуларын орындауы.

Жазуды оқыту барысында баланы жетекші қолмен жазуға үйрету және жаттығуды зардап шеккен қолдағы әрекеттерді қалыпқа келтіруге бағытталған медициналық шаралар кешенімен (физиотерапия, арнайы гимнастика, дәрі-дәрмекпен емдеу) біріктіру ұсынылады.

Алайда, баланың жаттығулары мен жұмысының ұзақтығы 15 минуттан аспауы керек, содан кейін үзіліс жасап, баланың демалуына мүмкіндік беру керек. Бір реттік жалпы жұмыс ұзақтығы 30 минуттан аспауы керек екенін есте ұстаған жөн [4].

Қорытындылай келе, балаларға арналған саусақ гимнастикасының көңілді қарым-қатынас жағдайында өтуі өте маңызды, өйткені егер бала гимнастиканы күнделікті, міндетті жаттығулар ретінде қабылдайтын болса, ол тез арада қызығушылығын жоғалтады және оны қайта ояту қиын болады. Саусақ гимнастикасы мен саусақ ойындары арқылы бала түрлі сенсорлық әсер алады, оның зейіні мен зейінін жинақтау қабілеті дамиды, сондай-ақ жаттығулар мен ойындар ересек пен баланың арасындағы жақсы қарым-қатынасты қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Ипполитова М.В. және т.б. Воспитание детей с церебральным параличом в семье / М.В. Ипполитова. – М. : Просвещение, 1980.
2. Агаркова Н.Г. Основы формирования графического навыка у младших школьников // Начальная школа. – 2009. – №4. – Б. 15-17.
3. Сухомлинский В.А. Родительская педагогика. – М.: Знание, 1978. – 96 б.
4. Финни Н. Ребенок с церебральным параличом. – М., 2001.

ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Лекер Толғанай Нұрбекқызы,
педагогика және психология мамандығының білім магистрі,
Көкшетау қ.

Аннотация

Өзектілігі: Қазыргі уақыттағы тұлғаның толыққанды қалыптасуында туындайтын педагогикалық-психологиялық мәселелердің пайда болуы. Дүниеге келген баланың даму процесінде түрлі проблемалардың алдын алу жұмыстарын жүргізу.

Мақсаты: Тұлғаның қалыптасуындағы педагогикалық-психологиялық қолдаудың түрлері, қоғаммен тұлғаның өзара байланыстылығын анықтау, түзету-дамыту жолдарын қарастыру, ары қарай жүйелі жұмыстың мақсатын айқындау.

Түйінді сөздер: тұлға, педагогикалық-психологиялық қолдау, жалпы психология, әлеуметтік орта, қоғам, тәрбие, білім беру жүйесі.